

Az avantgarde

A modernizmusig a kanonikus művek színvonalának elérése volt a cél. Tehát az került megőrzésre, ami a kanonikus művek színvonalát elérte. A modernizmusban alapvetően megváltozott ez a szisztéma, ugyanis már nem a kanonikus művek színvonalának elérése volt a cél és a szelekciós kritérium, hanem az archivált művektől való eltérés. (Boris Groys)

Az izmusok soha nem lehettek tekintettel az éppen adott földrajzi vagy politikai realitásokra – mi több, szándékosan is kerültek minden racionális kompromisszumot, és tetették, hogy holdkórosok. Kassákék is ignorálták az intézményesített közigazgatási kereteket és az országhatárokat, mert szemük előtt állandóan az egész emberiség lebegett, mi több, az egész Univerzum. (Perneczky Géza)

Az első nagy ugrás Picasso: Avignoni kisasszonyok.

Dia 1 Picasso

Pablo Picasso, teljes nevén Pablo Diego José Francisco de Paula Juan Nepomuceno María de los Remedios Cipriano de la Santísima Trinidad Ruiz y Picasso^[1] (Málaga, 1881. október 25. – Mougins, 1973. április 8.)

1 Első áldozó. 16 éves korában festette.

Leonardóhoz hasonló csodagyerek (korán érő) rajzoló. Apja [akadémista](#) festő, de mivel művészetéből nem tudta családját eltartani, rajztanárként dolgozott. Később kinevezték professzornak a [barcelonai](#) képzőművészeti főiskolára. Az alapvető írás-olvasás-számolási készségeket tízéves korában, magántanító vizuális módszerével sikerült elsajátítania. A betűrendet sohasem volt képes megtanulni. A gyermek Picasso gyorsan elsajátította azt, ami az akadémiai stílusból megtanulható volt. Először a [barcelonai](#) Akadémián tanult, majd a [madridi](#) Szent Ferdinánd Királyi Szépművészeti Akadémián töltött csaknem egy évet. [Steinlen](#) (szecessziós) és [Toulouse-Lautrec](#) hatottak. "Tizenhat

éves koromban úgy festettem, mint Raffaello, de egy élet kellett hozzá, hogy megtanuljak úgy festeni, mint egy gyerek!”

Ha megnézzük a szőnyeget, látjuk mire gondolt. A lehullott virág és a szőnyeg virágmintája között nincs léptékváltás.

1901-ben megnyitotta első önálló kiállítását. 1904-ben végleg letelepedett Párizsban.

Műterme hamarosan az **avantgárd** művészek tanyájává változott. *Alacsony, fekete, zömök, nyugtalan és nyugtalanító; a szeme sötét, a tekintete mély, átható, furcsa, már-már merev. Félszeg mozdulatok, nőies kéz, szegényes göncök, rosszul öltözöttség. Értelmes és makacs homlok.* (Szeretője, Fernande Olivier jellemzése.)

Kék korszak, rózsaszín korszak. Közben fest Toulouse Lautrec, Cezann és mások stílusában is képeket, egyesek szerint jobban, mint ha ők festették volna. Gyorsan dolgozik és sokat.

Aztán lát egy afrikai népművészeti kiállítást, és elkezd vázlatozni az Avignoni kisasszonyokhoz. Fél éven át készült a kép megfestésére, tanulmányok sokaságát készítette hozzá, ezek a világ számos modern művészeti múzeumában láthatóak. **Dia 2**

Dia 3

A mű nem avignoni nőket, hanem a barcelonai Avignon utca egyik bordélyházában működő öt meztelen prostituáltat ábrázol, akik közül ketten afrikai maszkot viselnek.

A hagyományos szépségesszménnyel szakító, az ősi ibériai szobrászat hatását is tükröző alkotás még ma is sokkolja a látogatókat. **Ha eltekintünk a kép korszahatár voltától, nyilván találunk rajta**

kompozicionális problémákat. A jobb oldal térbeli megoldásai mintha jobbra billentenék a képet, az arany metszés vonalra épített kompozíciós tengely kiegyensúlyozó hatása nem túl meggyőző.

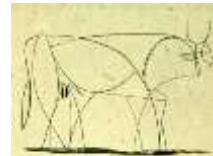
Egy érdekes sztori. Picasso megajándékozta az arany csapat tagjait egy-egy munkájával. Dalnoki Jenő egy festményt kapott (Mondjuk a Ferencvárosnak volt szignálva.), meg is becsülte, kevésbé műértő kollégái viszont a kapott kis kerámia szobrokkal hazafele jövet céldobó versenyt rendeztek a villanyoszlopokra.

Vázlatok az Avignoni kisasszonyokhoz.

Néhány Picasso. **Dia 4**

A bika sorozaton megfigyelhetjük az absztrakció folyamatát.

Dia 5 Az önarcképek – időrendbe rendezett a stílusváltozásokat szemlélteti, bár mindig vannak olyan munkái, amik visszatérnek korábbi stílusaihoz.

sorozata

Dia 6

Békegalamb vázlatok.

Dia 7 A Guernica

Az első szőnyegbombázás emlékére.

Picassoval talán azért is foglalkozom ennyit, mert van tanult kollégám, akinek már ő is kókleryanús.

Dia 8 A kubizmus

A kubizmus kezdetben meglegedett annyival hogy mértani testekké egyszerűsítette, / vagy bonyolította/ a látványt. Ezt a szakaszt nevezzük analitikus kubizmusnak. Analízis: vizsgálat /

Gleizes képén már nem különülnek el térben a formák.

Dia 9 A szintetikus kubizmus /

szintetizálni: részeiből összerakni/ a látvány elemei jelekké egyszerűsítette, és ezekből állított össze egy kompozíciót.

A közös elvek persze nem jelentettek uniformizált művészetet. Picasso, Baumeister, vagy Kmetty János képeit nem lehet összetéveszteni.

dia 259 Futurizmus Dia 10.

Duchamp az időt is megpróbálja megfesteni a lépcsőn lemenő alakban. A mozgás a futurista mozgalomnak lesz központi problémája / A mozgalom nevét talán jövőistának fordíthatnánk./ Képzőművészei a mozgást

tanulmányozták, költői pedig a társadalmi változásokért harcoltak. Néhányuk sajnos nem tisztázta igazán a változások irányát, fasiszta vagy kommunista ideológia hirdetőivé váltak. Hivatalos irányzattá azonban nem válhatott, a demagógiára épülő rendszereknek nem volt szüksége igazi művészekre. Meg igaz emberekre sem. (Mephisto: Cserhalmi elindul az erdőben.)

Dia 11. Az absztrakt

Az első absztrakt képet Kandinszkij festette 1909-ben. Ezzel elindította az expresszionista absztrakciót. Korábban már láttuk, hogy az előző évszázadban is érlelődött.

2 Franz Marc. Formák harca

Dia 12

Tárgyi absztrakció Mondrian

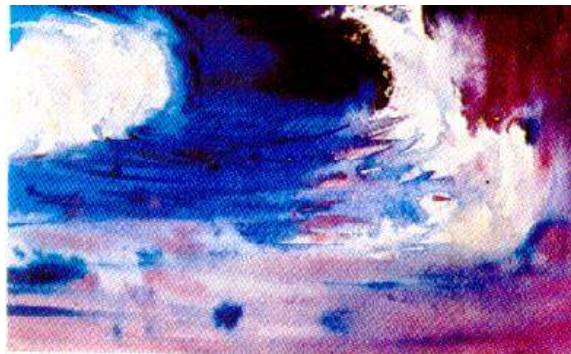
Barcsay Jenő

Dia 13

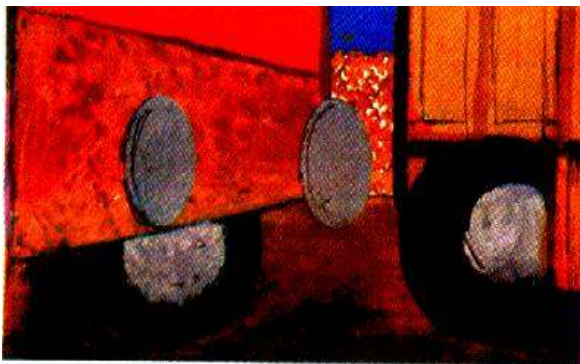

Dia 14-15 Egy kép születése. Bodó Károly festményét vizsgálva azonnal szembetűnik: létrejöttéhez két látszólag teljesen különböző tárgy adta az indítékot.

Vasúti kocsi, és a víz. Mindkettőben ott a körforgás motívuma.

Nézzük, hogyan tisztult le ebből a kompozíció.

Még erősen hat, főleg az arányokban a közvetlen látvány. A színek egyszerűsítettek és felfokozottak. Hullámzó víz

A látványt szinte impresszionista frissességgel rögzíti. A víz és a hullámzás érzékeltetése hibátlan.

A motívum egyszerűsödik és rendeződik. Kezd kialakulni a képtér 1,618 : 1 arányú tagolása. (Tengelye a kék folt, és a baloldali vagon széle.)

A hullámmozgás rendezettebbé és rajzosabbá válik. A képbe más, a rendezést szolgáló elemek is bekerülnek.

A színelrendezés a hosszanti tengely körül megfordul.

Már csak a leglényegesebbek maradnak. A Formák kapcsolódása a mozgásra utal. Jobboldalt megjelenik a víz-motívum, és egy sötét szarvforma, a kerék egyszerűsítése.

A hullámmozgás, közvetlen ábrázolás helyett a nagy formák viszonyában jelentkeznek. A vasút motívum néhány eleme is megjelenik, de a jobboldalt behajló sötét forma még idegen.

A két kép egyesül. Az eredmény még nem kielégítő: néhány zökkenő formakapcsolódás és a színek kissé tételes felrakása miatt még egy változat készült. (Túlságosan uralkodik a középen lévő barna, a fölötte lévő sárga és vörös merev. A sötét függőlegesek inkább szétvágják, mint összetartják a képet.)

A formátum rövidebb lett a rokon színek közelednek egymáshoz, a kép színjellege meleg, a kék ellensúlya kissé kevés. A ritmus pontosabb, gördülékenyebb. A közvetlen ábrázolás helyett az utalás, és a formák ritmusa adja a mindkét tárgyban azonos témát: a MOZGÁST. Ez már főbb pontjaiban a végleges kép.

Az 1910-es években indult nonfiguratív irányzatok sok ágra szakadtak, a nonfigurativizmus az egyik legnagyobb hatású iskolának bizonyult, ma is él még, sok jelentős alkotóval büszkélkedhet.

Dia 16

Konstruktivizmus

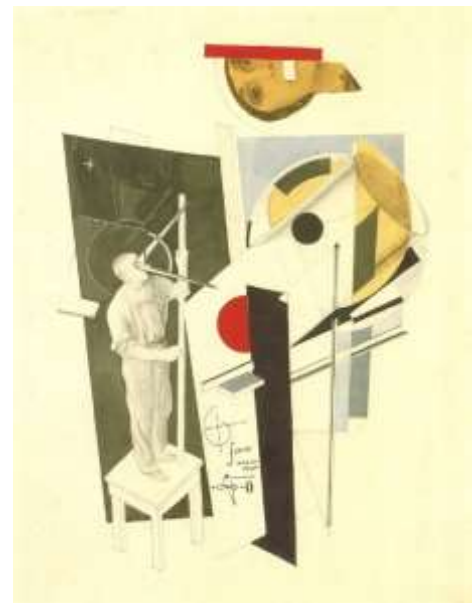
A konstruktivizmus az orosz művészetben [1912](#)-ben jelentkező absztrakt irányzat.

"Nem tudunk többé elhelyezkedni az adott keretek között sem a társadalomban, sem a művészetben. Nem akarunk a régiből újat komponálni. A mi korunk a konstruktivisták kora. Művészet, tudomány, technika egy ponton érintkeznek. Az új forma az architektúra." Kassák Lajos

A mozgalom eredményeit leghatásosabban az építészet – a [Bauhaus](#) – gyümölcsoztette.

4 Liszickij.

3Liszickij: Tatlin szerkeszt. Jobbra fenn: Az érzelmek nem szólhatnak bele.

Állok a képeim előtt
a képeim előtt
amiket én szültem
nagy erőfeszítéssel
de veríték nélkül
egy jó napom
jó óráján
a világosságban
a csendben
oly távol mindentől
hogy megkülönböztethetetlen
voltam a való világtól.

Ugyanaz a vágy gyötört mint a
szüzeket

ugyanaz a mozdulatlanság súlyosodott bennem

mint a kövekben

s mégis a távolság vonzása röpített

egy szín

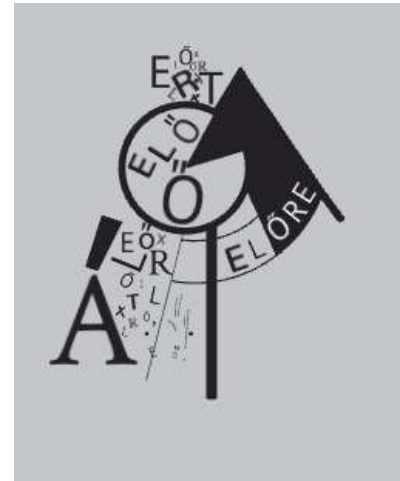
egy forma

egy vonal felé

melyek az én

halhatatlanságomat

rejtik magukban.

Dia 18 Egy sajátos, ipari jellegű irányzat az **op art.**

Az **op-art**,
azaz **optikai**
művészet,
[20. századi](#)
irányzat,
mely
megújítva a
[21. századba](#)
is átnyúlik.
Az [absztrakt](#)

[expresszionizmussal](#) párhuzamosan fejlődött.

Alapgondolatát: az ember térérzetének és térszemléletének alakítását, a festészet, plasztika és építészet eszközeivel az [1920-as évek konstruktivista művészet](#) irányzataitól kölcsönözte. Olyan művészet ez, amelyben az **átlagos geometriai és matematikai törvények hatnak, s lehetővé teszik, hogy optikai hatásuk révén a mozgás és a vibrálás érzetét keltsék. Több ponton**

érintkezik az építészettel, belsőépítészettel, forma- és ipari tervezéssel. Az op-art alapvető mértani alakzatokat: négyzetet, kört, háromszöget használ, s ezeket előre elképzelt terv szerint osztja be. Legkiemelkedőbb képviselője [Victor Vasarely](#), (született [Vásárhelyi Győző](#), [Pécs](#), 1906. – [Párizs](#), 1997.) [Bortnyik Sándor](#) „Műhelyének” lett a tagja és két éven át folytatott elsősorban [grafikai](#) tanulmányokat. A harmincas években [festő](#) és [reklámgrafikus](#) volt. 1976-ban, a pécsi állandó [Victor Vasarely Múzeum](#) megnyitásának évében avatták fel [Aix-en-Provence](#)-ban saját [alapítványi](#) múzeumát, mely a képzőművészet és építészet szintézisének egy lehetséges egyéni megoldása, de ezen túl az elemző vizuális kísérletezés nemzetközi műhelye is volt.

Dia 19 Egy másik magyar nonfiguratív: [Hantai Simon](#) (fr. Simon Hantai) ([Bia](#), 1922. december 7. – [Párizs](#), 2008. szeptember 12.) német-magyar származású francia festő. 2016-ban az *m.a.4* (*Mariate*) című 1960-as festményét 4.432.500 [euróért](#) adták el és ez a legmagasabb összeg, amit aukciókon magyar származású művész munkájáért valaha is adtak (átszámítva kb. 1,4 milliárd [forint](#) értékben).^[6]

Tanulmányai során leginkább a francia [posztimpreszionizmus](#), illetve [Bonnard](#) és [Matisse](#) festészete hatott rá döntően. Korai művei, tanulmányai stílusis sokféleségük ellenére is jelzik festészetének franciás irányulását.

1950-től jelennek meg vásznain fantasztikus lények, organikus formák, biomorf alakzatok. [André Bretonnal](#) való megismerkedését követően festi nagyméretű [szürrealista](#) képeit.

Az [1950-es évek](#) végén szakított a szürrealizmussal és Bretonnal is. Ezek után festette *all over* gesztusfestményeit (Sexe-Prime. Hommage à Jean-Pierre Brisset, 1956), sötét alapon fehér keresztes vásznait (Peinture – Souvenir de l’avenir, 1956) és kalligráfiáit (Écriture rose, 1958-59).

1960-ban kezdte meg a *pliage* módszer alkalmazását: az **előzőleg összegyűrt vásznat befestette, majd száradás után kihajtotta, az így keletkező, festéknyomokból kialakuló kép tulajdonképpen a vászon saját lenyomata.** A *pliage* módszerrel készült művek sorozatokba rendeződnek. A színeket fokozatosan elhagyva vásznai már szinte szín nélkül, 10ete a fehér felhasználásával készültek. 1982-ben abbahagyta a 10etecto, de 1994-től kezdődően újra dolgozott: régi vásznait feldarabolta, szétvágta, majd a képek egy részletének a sokszorosítási technikák segítségével reprodukált változatát újra felhasználta.

Absztrakt szürrealizmus. Dia 20

Ezzel időben kissé előre ugrunk, hisz előbb a dadaizmust, szürrealizmus következne, de jobb most lezárni vele a

5

Paul Klee

klasszikus absztrakt festészet korszakát. A teljesen absztrakt szürrealizmus kissé fából vaskarika, hisz többnyire hordoz ábrázoló jellegű elemeket.

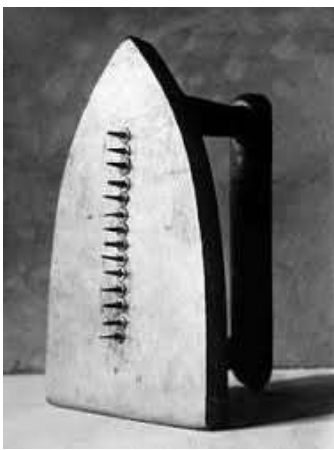
Dadaizmus Dia 20

Az első világháború idején Svájcban, Zürich városában gyűltek össze a háború elől menekülő művészek. Előttük az egész eddigi történelem és kultúra bukásának tűnt ez a háború, amelybe a világ szinte valamennyi országa belesodródott. Ilyen még nem volt a történelemben./ Bár néhány történész a napóleoni háborúkat tartja az első nagy világháborúnak./ Az európai értelmiség úgy érezte, a napóleoni háborúk után képtelenség, hogy kultúr nemzetek háborúzni kezdjenek egymással. Ezt az illúziót zúzta szét az 1914 nyarán kirobbanó nagy háború. Elindítottak egy mozgalmat, amely elvetett minden eddigi művészetet, legfőbb eszköze a gúnyolódás, meghökkenítés, nevezséggessé tétel volt. A Dadaizmus / értelmetlen szó / meg akarta botránkoztatni a világot, amely hagyta magát ilyen pusztulásba sodródni.

Elsőként a müncheni Hugo Ball érkezett a városba 1915 májusában, s pár házra az emigrációban élő Lenin lakásától, a Spielgasse 1. szám alatt 1916. február 5-én megnyitotta az ötven férőhelyes, színpaddal ellátott Cabaret Voltaire-t, amely később a dadaisták szentélyévé vált. Már a megnyitás napján Oppenheimer és Arp festményei, illetve Janco maszkjai díszítették a helyiség falát, s esténként darabokat, zenés-táncos műsorokat adtak elő. A zürichi kabarében egymásra talált művészeket egyként fogta össze a háború kegyetlenségével és értelmetlenségével szembeni irtózat, a modern civilizációban mechanikussá váló gyilkolás és pusztítás elítélése, a háborús logika cinizmusának megvetése. Úgy érezték, a kortárs Európában zajló események felülírják az emberi rációt, a rend nem állítható helyre többé, s e rendezetlen értelmetlenséget kell tükröznie a művészetnek is. A polgári társadalom örületének tükörképeként a művészet formanyelvét, korlátait és szabályait megcsúfolva kell és lehet tiltakozni a világégés ellen.

Hans Arp később elterjedt 1921-es beszámolója szerint Tristan Tzara 1916. február 8-án, a délutáni órákban találta ki a később mozgalmuk elnevezésévé vált dada szót (mialatt Arp „egy brióst emelt bal orrlukához”), s a szó rövidségében, szuggesztív hatásában és hangzásában is az örület értelmetlenséget tükrözte, ezzel magával ragadta elvarátait (a francia szó jelentése 'lovacska; vesszőparipa'). Ez a leírás azonban több kortárs tanúvallomás alapján legendának tűnik, s a dada szó valódi szülőatyjának Ball vagy Hülsenbeck tekintendő.[2] Tény, hogy a francia szavacskát egyre gyakrabban használták saját művészeti mozgalmuk leírására, s mire 1916 májusában megjelent programadó folyóiratuk, a Cabaret Voltaire első száma, abban Ball már a következőket írhatta: „Az itt összegyűlt művészek elkövetkezendő célja egy nemzetközi szemle közreadása. A szemle Zürichben fog megjelenni, és a DADA (Dada) Dada Dada Dada címet fogja viselni.”[3]

. A háború után a művészek visszatértek hazájukba, az irányzat pedig átadta a helyét a szürrealizmusnak.

6 Duchamp. Ready Made.

7 Hausman

Dia 266 Pittura metafisica Dia 21

Ez a stílusirányzat a XX.század elején, 1917-ben jelent meg Olaszországban. A művészek képeiken az időben rezzentlent, állandót és változatlant jelenítik meg. **A terek álomszerűek,** gyakran építészeti elemeket is felhasználtak kompozíciójukhoz.

Giorgio de Chirico ([Vólosz, 1888. július 10.](#) – [Róma, 1978. november 20.](#) Az athéni Politechnikai Főiskolán tanult, amely műszaki és művészeti képzést is nyújtott. 1906-ban, miután meghalt apja, [Münchenbe](#) költözött a családdal együtt, és tanulmányait az ottani [akadémián](#) folytatta, ahova **elsősorban [Arnold Böcklin](#) vonzotta.** 1910-ben [Firenzébe](#) költözött, és a böcklini hatás szinte azonnali véget ért. Művészetében minden előzmény nélkül, hirtelen jelentek meg azok a vonások, amelyek révén művészete később a „metafizikus festészet” nevet kapta. Első ilyen képei például *A jóslat rejtélye*, *Egy őszi este rejtélye*, 1910-ből. Festményein gondosan rendezte el az elemeket, éles kontúrokat használt, **képei időtlen, mozdulatlan, de feszültséget közvetítő hatást mutatnak.** Nem csoda, hogy a futuristák azonnal támadást intéztek ellene. Annál érdekesebb, hogy később éppen azok egyik vezéregyéniségével, [Carlo Carrával](#) együtt hirdette meg a metafizikus festészetet.

Carlo Carrà (Italian: ; 1881 –1966. Kezdetben a futurizmus hatott rá. Később a Trecento festészet, a gyermekek művészete és Henri Rousseau alkotása ihlették egyszerűsített stílusban létrehozott

csendéleteit. 1917-ben találkozott Giorgio de Chiricoval Ferrarában. Ekkor kezdődött Carrà metafizikai korszaka.

Dia 22. A szürrealizmus

A szürrealizmus a két világháború közti periódus egyik legismertebb művészeti mozgalma volt az képzőművészetben. Fiatal művészek vágyát fejezte ki, hogy a valóságnál is valóbb dolgokat alkossanak. A szürrealisták kijelentették, hogy éber állapotban nem lehet valódi alkotásokat létrehozni, olyan lelkiállapot után sóvárogtak, amelyben felszínre kerülnek lelkünk mélyebb, tudat alatti rétegei.

A francia "surrealisme jelentése "valóságfelettség.

Breton. Kora ifjúságától kezdve vonzódott a művészetek felé. Versírással kezdte. Majd **beiratkozott az orvostudományi egyetem pszichiátriai szakára, diplomát nem szerzett. Az első világháború idején katonai kórházakban teljesített szolgálatot**, ahol pszichoanalitikus kísérleteket végzett. Itt ismerkedett meg Jacques Vachével, Alfred Jarry fogadott fiával, akinek rebellis, antiszociális, minden hivatalos művészi tradíciót megvető magatartása nagy hatással volt rá. Vaché 24 évesen túladagolta magának a kábítószerrel és meghalt.

1924-ben megjelentette szürrealista manifesztumát, melyben a stílust "tisztán pszichikai automatizmusként" határozta meg, mely "akár szóban, akár másmilyen módon a gondolatok igazi működését fejezi ki". Breton és köre tudatosan keresték irányzatuk előfutárait, "őseit": a festészetben elsősorban a "Vámos Rousseau" **Henri Rousseau hasonlíthatatlan naiv vásznait és törekvéseit értékelték nagyra. Dia 23**

Később Hieronimus Boschra, François de Noméra is hivatkoznak.

A szürrealizmus nagyon erős hatású irányzatnak bizonyult, és a kubizmushoz, absztrakt festéshez hasonlóan nagyon sok, eltérő arcú művelője van. Szimbolumokkal, metaforákkal már korábban is találkoztunk.

"Éj van, csend és nyugalomnak éje,
A magas menny holdas, csillagos;
Szőke gyermek, kékszemű kökényfa,
Drága gyöngyöm! Mit csinálsz te most?
(Petőfi Sándor) "

Vámos Rousseau

Hieronimus Bosch

Francois de Nome

A szürrealista vers szabad képzetársítás.

ANDRE BRETON: A SZABAD

TÁRSULÁS (részlet) Asszonyom haja rőzsetűz Gondolatai forró villámok Alakja homokóra
Asszonyom alakjatigrisfogak közé került vidra Asszonyom szája a végső nagyságrendü
csillagok kokárdája és bokkrétája Fogai fehér földön fehéregerek nyomai Nyelve ámbra és
dörzsölt üveg Asszonyom nyelve törrel átszúrt ostya Nyelve szemnyitó-hunyó baba Nyelve
hihetetlen kő (Ford.: Weöres Sándor)

Két irányzata különböztethető meg: a figuratív, olykor a realitás elemeit fényképészeti, pontossággal megjelenített víziók festészete ennek képviselője [Salvador Dalí](#), némely munkájával [Max Ernst](#). **Dia 24**

8 Max Ernst

Dia 25

9 Salvador Dalí.

Dia 26

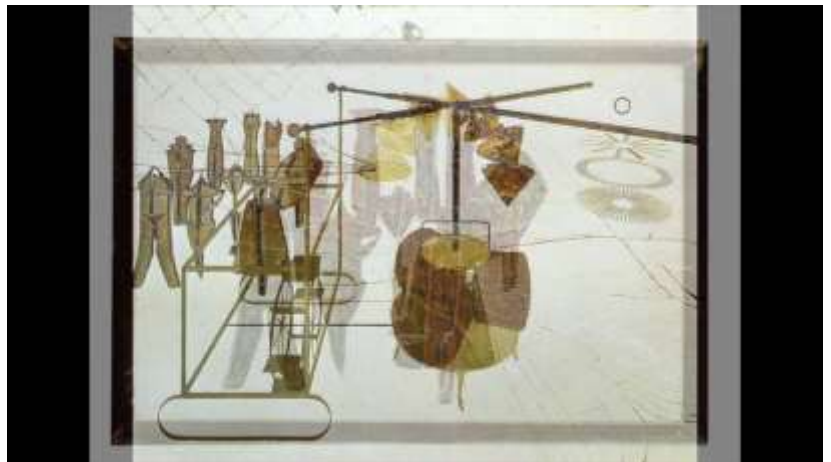
A másik a mitikus jelképek, a tudat alól feltörő ősi formák inkább nonfiguratív festészete: képviselői [Joan Miró](#), [Paul Klee](#), [Yves Tanguy](#), [André Masson](#).

A technikai újítások közül főleg a frottázs adott nagy eredményeket, s ezt [Max Ernst](#) alkalmazta a legtudatosabban és legeredetibb módon. A frottázs az adott tárgy felületének rajzolatát dörzsöléssel jeleníti meg, mint például mikor papírt teszünk fára, kőre, falra stb., és azt ceruzával dörzsöljük. Az ilyen rajz véletlenszerű, különös mintázatú a felülete.

Kialakult a **mágikus realizmus**: egyik fő képviselője [René Magritte](#). Ő például emberi szemet fest hamis tükröként, ahogy az égen úszó fehér felhőket nézi, képein gyakran logikai paradoxonok jelennek meg, hangsúlyos direkt irodalmi-gondolati asszociációk. **Dia 27**

A szürrealizmus legjelentősebb szobrásza [Marcel Duchamp](#), aki még Breton párizsi csoportjának megalakulása előtt kiállította *Lépcsőn lemenő akt* c. konstruktivista festményét, majd [New Yorkban](#) kezdte hosszú évig készült **Agglegényei vetkőztetik a menyasszonyt – A Nagy Üveg** c. üvegfestmény-szobor-installációját (1914–1923), az egész avantgárd képzőművészet máig egyik legjelentősebb alkotását.

És egy szürrealista Oroszországból. **Dia 28**

Marc Chagall (*Moise Zaharovics Sagalov*, másként Moishe Segal, ([Vityebszk](#), [Orosz Birodalom](#), [1887.](#)–[Saint-Paul-de-Vence](#), [Franciaország](#), [1985.](#)) **orosz–zsidó származású honosított francia festőművész.** [1906](#)-ban kezdett festészetet tanulni [Jugyel Pen](#), egy helybeli művész keze alatt, majd néhány hónappal később, [1907](#)-ben [Szentpétervárra](#) költözött és **különböző iskolákban festészetet tanult.** [1910–1914](#) között támogatója, Makszim Moissejevics Winawer ösztöndíjának köszönhetően Párizsban élt, a [Montparnasse](#) közelében. Barátja lett – többek között – [Guillaume Apollinaire](#), [Robert Delaunay](#) és [Fernand Léger](#). Részt vett a [Sturm](#) 1914-es [berlini](#) kiállításán, és azonnal ismert festővé vált. Visszatért Vityebszkbe, és [1915](#)-ben feleségül vette menyasszonyát, Bellát. Az [első világháborúban](#) katonáskodott. [1918](#)-ban a Párizsból ismert [Lunacsarszkij](#) a Vityebszki kormányzáság művészeti ügyeinek népbiztosává nevezte ki. A politizálás nem tetszett neki, így [1919](#)-ben már [Moszkvában](#) dolgozott, az Állami Zsidó Színháznál, majd [1923](#) őszén a családjával [Párizsba](#) költözött. [1937](#)-ben megkapta a francia állampolgárságot. A német megszállás elől egy ideig [Marseille](#)-ben rejtőztek, majd [Spanyolország](#)on és [Portugálián](#) át [Amerikába](#) menekültek. [1941](#) és [1947](#) között [New Yorkban](#) élt. [1944.](#) szeptember 2-án meghalt felesége, szeretett társa, alkotásainak visszatérő alakja. [1946](#)-ban visszatért Európába, és [1949](#)-ben a franciaországi [Saint-Paul-de-Vence](#)-ben telepedett le. **Álmokat, meséket fest.**

Magyarországon

A magyar képzőművészetben a szürrealizmus előfutárának [Csontváry Kosztka Tivadart](#) és [Gulácsy Lajost](#) tartják.

[Vajda Lajos](#) és [Ámos Imre](#), majd [Anna Margit](#) és [Ország Lili](#) képei tanúskodnak erről. Szürrealista eszközöket használó, és látásmódú festők később egy-egy alkotói periódusukban: [Csernus Tibor](#), [Gyémánt László](#), [Lakner László](#), [Altorjai Sándor](#), [Korga György](#), [Szlávics László](#), a [Vajda Lajos Stúdió](#) alkotói, valamint a korán Franciaországba távozott [Rozsda Endre](#).

Csontváry, a nehezen besorolható festő.

Dia 29

Csontváry Kosztka Tivadar (született *Kosztka Mihály Tivadar*) ([Kisszeben, 1853. július 5.](#)^[1] – [Budapest, Krisztinaváros, 1919. június 20.](#)^[2]) magyar festőművész. Okleveles [gyógyszerészként](#) jogot is hallgatott, de kiemelkedőt a [magyar festészetben](#) alkotott. Magányos festő volt, akit magyar kortársai nem értettek meg, és csak halála után ismerték fel jelentőségét.

Eredetileg [patikusként](#) dolgozott, de festői tehetséget érezve magában otthagyta állását, és [Münchenben, Hollósy Simon](#) festőiskolájában tanult. Kitűnő tanulmányai maradtak fenn ebből a korszakából. Rendszeresen utazott, jelentősebb képeit a [Közel-Keleten](#) festette. Viszonylag kevés, mintegy száz nagyobb művet alkotott. Külföldi kiállításairól (például a maga által szervezett [1907-es párizsi](#) tárlatról^[3]) általában elismerően nyilatkoztak, de [Magyarországon](#) nemigen méltányolták. Ehhez külön (mértéktartó) életvitele,^[4] és – **élete vége felé egyre kifejezettebb – látnoki-prófétikus allűrjei** is hozzájárultak; ezeket képeinek több elemzője [pszichopatológiásnak](#) vélte. Megismerését nehezítette az is, hogy képeit megtartotta. **Örökösei anyagárban, kocsiponyvaként akarták eladni alkotásait, amiket az utolsó pillanatban vett meg [Gerlóczy Gedeon](#) jogász hallgató.**

Dia 30

Gulácsy Lajos Kálmán ([Budapest, 1882. október 12.](#) – Budapest, [1932. február 21.](#)) magyar festőművész.

Művészete a [preraffaelitizmus](#) magyar változata, hatott rá a [szimbolikus szecesszió](#) és az [expresszionizmus](#), késői víziói már néhol a [szürrealistákhoz](#) közelítették életművét.

A budapesti [Mintarajztanodában](#) tanult két félévet, 1900–1901-ben mesterei [Balló Ede](#) és [Loránfi Antal](#) voltak. [1902-ben Rómában](#), majd [Firenzében, 1906-ban Párizsban](#) járt tanulmányúton. **Az első félévben nem szólalt meg. Társai noszogatták. “Hagyják a Lajost! Lehet, hogy neki van igaza!” – mondta a mester.** Első gyűjteményes kiállítását az Uránia műkereskedésben mutatta be [Márffy Ödön](#) képeivel együtt, [1907-ben](#). 1908-ban kapta meg a [Ferenc József](#) díjat, amely 4000 korona jutalommal járt. Díszlet- és kosztümterveivel is sikert aratott. **A háború kitörésekor [Velencében](#) idegrendszere összeroppan, s ettől kezdve rövid megszakításokkal az**

idegszanatóriumok, [1917-től kezdve pedig haláláig elmeegógyintézet lakója volt](#). Festészetének véget vetett [1924-ben bekövetkezett vaksága](#).

Dia 31

Vajda Lajos ([Zalaegerszeg, 1908.](#) – [Budakeszi, 1941.](#)) Életműve a 20. századi magyar képzőművészet egyik legösszetettebb és legmagasabb színvonalú teljesítménye. A mindössze 33 évet élt művész a szentendrei fiatalok körében vált példaadó mesterré, az 1945 utáni progresszív művészeti irányzatokat képviselő Európai Iskola a magyar avantgárd egyik legendás alkotójaként tisztelte, a művészettörténet szakma pedig Vajda Lajost egyértelműen a modern magyar művészet egyik vezéregyéniségének tekintette.¹

Egy szegény zsidó család ötödik, utolsó gyermekeként született. Apja, bírósági irodaszolga, a jobb élet reményében 1916-ban Szerbiába költözött. Az ifjú Vajda Lajos itt találkozott először a bizánci-ortodox művészettel. A tehetséges és tanárai által is támogatott ifjú az [OMIKE](#) (Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület) szabadiskolájában [Herman Lipót](#) mester keze alatt tanult. **1927-ben beiratkozott a Képzőművészeti Főiskolára. Lyka Károly oktatási reformja**

következtében a kísérletezést és önálló útkeresést támogató Csók István irányításával dolgozhatott. A [Nemzeti Szalon](#) 1928-as kiállításán mutatkozott be egy csendélettel. A kiállítás felzúdulást keltett konzervatív művészeti

körökben, és az azon részt konzervatív művésztanárokból álló minisztériumi bizottság eltanácsolta a főiskoláról. 1930 őszén Párizsba utazott. Közel négy évet töltött itt. Sokat nyomorgott, ócska szállókban lakott és alkalmi munkákból tartotta el magát. Rendszeres látogatója volt a néprajzi múzeumban az óceániai, indiai és afrikai törzsek kultúráját bemutató előadásoknak. 1935 nyarán [Korniss Dezsővel](#) elkezdtek Szentendre és a környékbeli falvak motívumait rajzolni. 1937-1938 telén apja megvonta anyagi támogatását, amely eddig a megélhetését biztosította. [Macskássy Gyula](#) trükkfilmjében heti 30 pengőért volt fázisrajzoló. 1938. január 9-én feleségül vette Richter Júliát (Vajda Júlia) **Dia 32, és a József körútra költöztek. 1938 és 1940 között rontó szellemek, arctalan maszkok, halált idéző többértelmű lények víziói jelentek meg műveiben, miközben egyre súlyosbodó betegségével és a vészterhes háborús fenyegetéssel küzdött. 1940-ben munkatáborba küldték, de onnan tüdőbaja miatt három hét után elbocsátották. A nyarat végigdolgozta és ebben az időben készültek különös, gyökérszerű indákból szőtt szénrajzai.**

Vajda Lajos és Richter Júlia. Richter Júlia hátsó

Súlyosbodó betegsége miatt a [budakeszi](#)

tüdőszanatóriumba kényszerült, ott is halt meg 1941. szeptember 7-én.

Bauhaus

A **Bauhaus** a 20. század első felének legjelentősebb művészeti intézménye, a konstruktív törekvések központja és gyűjtőhelye, amely a nevelési módszerek és az alkotó művészet megújítása révén vált kiemelkedő szerepűvé. Alapja a „Bauhaus-eszme”. [Walter Gropius](#) szerint felelet arra a kérdésre, milyen képzettségre van szüksége egy művésznek ahhoz, hogy el tudja foglalni helyét a (gép)ipari társadalomban.

A Bauhaus-eszme több, mint csupán az iskolát irányító célkitűzés. Évtizedekre szóló szellemi program, még [William Morristól](#) induló és a századfordulón kibomló művészeti törekvések összegezése, alkotó módszer és alkotói magatartás. A művészet és ipar, a művészet és technika közötti szakadékot kívánta áthidalni. Egyszerre küzdött a művészet eszméjének fenntartásáért és a művészet korszerű eszközeinek a megtalálásáért. A formaképzés problémáit új módszerrel közelítette meg, felismerte, hogy a formálás, az anyagok, alakítási módok, lehetőségek és a funkció, a rendeltetés követelményeinek megismeréséből, feltárásából fakad. Az anyagok ismeretével és az azokban rejlő lehetőségek kutatásával új művészeti eszközöket adott tanítványai kezébe. Működésének későbbi szakaszában fokozódó szociális-társadalmi problémaérzékenység is jellemzi.

Az Állami Bauhaus intézményét 1919-ben [Walter Gropius](#)^[1] a két [weimari](#) művészeti iskola, az iparművészeti iskola és a művészeti akadémia összevonásával hozta létre. Új tanárok sorát hívta. [Johannes Itten](#), [Lyonel Feininger](#), [Gerhard Marcks](#) [Paul Klee](#), [Oskar Schlemmer](#), [Adolf Meyer](#), [Georg Muche](#), [Lothar Schreyer](#) voltak az iskola első mesterei. Rövidesen bekapcsolódott a munkába [Vaszilij Kandinszkij](#) és [Moholy-Nagy László](#) A volt tanítványok közül később kerülnek a mesterek sorába [Herbert Bayer](#), a tipográfia tanára, [Breuer Marcell](#), az asztalosműhely vezetője, [Josef Albers](#), az előképzés irányítója, [Gunta Stölz](#) textiltervező és mások.

Az iskola híre, hatása gyorsan terjedt, már 1922-ben **vezérszerepe volt az európai konstruktív irányzatok ([konstruktivizmus](#)) között**. A [De Stijl](#) körül csoportosuló művészek és az orosz konstruktivisták, [Kazimir Malevics](#) és [El Liszickij](#) is a Bauhausban találtak szövetségesre.

Az 1923-ban rendezett weimari kiállításon a Bauhaus már a prototípusok egész sorát mutatta be. Ezek még jórészt kézműipari formatervezési kísérletek eredményei. A kiállításra felépített **Am Horn „kísérleti” ház berendezésében azonban már megjelent a gépipari technikát kifejező tárgyi környezet is**. Az intézmény a következő évek jobboldali támadásainak hatására Weimarból [Dessaubá](#) költözött (1925), ahol már formatervező főiskolaként, módosított tantervvel és új mesterek bevonásával működött. Az 1926-ban elkészült új iskolaépületet és a mesterházakat maga Gropius tervezte. Az intézményben jelentkező belső ellentétek azonban tovább éleződnek. 1928-ban Gropius megvált az intézménytől. [Mies van der Rohe](#) volt 1930–1933 között a Bauhaus utolsó igazgatója. Igazgatói működése során a Bauhaus képzési szelleme határozottan az építészkutatás felé tolódott. A nyomasztó társadalmi kérdések hidegen hagyták.

Fokozatos politikai és költségvetési szorításokat követve 1932. október 1-jével Dessau város felmondta a műhely fenntartását. Ezen időben két másik város jelentkezett ugyan az intézmény fogadására, de Mies már hónapokkal korábban elhatározta, hogy a Bauhaust [Berlinben](#),

magánintézetként fogja fenntartani. Egy használaton kívüli gyárépületben bérelt új helyet is. Az intézményt balsorsa itt is követte. Egy "vitatható korrektségű" házkutatás során az intézet könyvtárában kommunista folyóiratokra bukkantak. 1933.

április 11-én a politikai rendőrség ([Gestapo](#)) lepecsételte az épületet. Az intézmény újraindítására tett sorozatos kísérletek eredménytelenek maradtak.

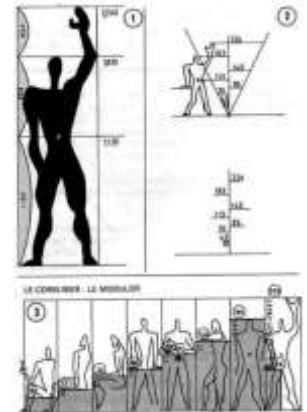
A funkcionalista építészet nagy alakjai

Le Corbusier **dia 34**

Autodidakta francia építész, teoretikus; a 20. század egyik legnagyobb hatású építőművészeti személyisége, a francia építészet nagy alakja.

Munkái: A Marseille-i nagy lakóegység (Unité d'Habitation, 1947-1952) 12 emeletes, vékony lábakon álló épület. Közepén helyezkednek el a kiszolgálóegységek, üzletek, posta, étterem. A játszótér, úszómedence és sportpálya a tetején kapott helyet.

- Az új építészet öt pontja:
- -Az épület lábakra állítása, hogy az ne vegyen el területet a természettől
- -A pillérvázzal biztosítható a tartószerkezettől független szabad alaprajzi alakítás
- -A teherviseléstől mentesült homlokzat szabad alakítása
- -Szalagablakok, melyek növelik a bevilágítás mértékét és nyitnak a külső tér felé
- -Tetőkert kialakítására lehetőséget adó lapostető
- Alkalmazta az aranymetszést, a Fibonacci számokat és a kétszeres egységet az egységek kidolgozásánál. (A Bauhaus Magyarországon)
- **dia 35**

Ronchamp-i záródkápolna (1950-1954)

Villa Savoye (1928), a svájci diákok pavilonja Párizsban (1930)

dia 36

Unité d'Habitation

dia 37

Frank Lloyd Wright ([Richland Center, Wisconsin, 1867](#) – [Phoenix, Arizona, 1959](#))
Wright építészete a [szerves építészet](#) nevet kapta, amely az épületek és az azt körülvevő természetes környezet messzemenő harmonizációjára való törekvést jelenti. Wright egy főként [mezőgazdasággal](#) foglalkozó kisvárosban, Richland Centerben, Wisconsin államban született, hithű és erős [unitárius](#) elvek szerint nevelkedett. Gyermekként sok időt töltött az anyjától kapott, [Friedrich Fröbel](#) után elnevezett építőkockákkal játszva. A különböző

geometriai tömbökből álló gyerekjátékban

Guggenheim múzeum 1959

Fallingwater (Kaufman) ház

változatos kombinációkban lehetett összerakni háromdimenziós építményeket. Wright [önéletrajzában](#) úgy írta, hogy ezeknek a korai gyakorlatoknak köszönheti tervezői készségének kialakulását, számos épülete éppen ezen geometriai tisztaság kisugárzásáról nevezetes.

Az [1930-as években](#) tervezte Wright az *Usonian*-nak keresztelt házakat, amelyeket közepes jövedelmű családok számára tervezett, egyszerű geometriára alapozva, mégis elegánsan és praktikusán kialakítva.

A [Fallingwater](#)-ház E.J. Kaufmann, gazdag kereskedő számára készült Mill Run-ban, [Pennsylvania](#) államban. Az [1935–1939](#) között épült lakóház Wright egyik leghíresebb munkája, az épület alatt patak folyik, hogy a ház lakói még közelebb kerülhessenek a természetes környezethez.

dia 38

Taliesin - Spring Green, Wisconsin

Frederick C. Robie-ház - Chicago

Moholy-Nagy László (1909-ig *Weisz*)^[17] ([Bácsborsód, 1895. július 20.](#) – [Chicago, 1946. november 24.](#)) magyar [fotográfus](#), [konstruktivista festő](#), [ipari formatervező](#), a [Bauhaus](#) iskola kiemelkedő tanára, a [kísérleti filmek](#) egyik magyar úttörője. Jogi karra járt, de a záróvizsgát nem tette le.

1922 februárjában a [Der Sturm](#) galériában [Péri Lászlóval](#) közösen rendezett kiállítása zajos sikert aratott, neve hamar ismertté vált szerte a városban és az országban. Szintén ebben az évben jelent meg [Kassákkal](#) közösen szerkesztett írása, az *Új művészek könyve*. Moholy-Nagy művészeti illusztrációs anyaggal látta el [Kassák Lajost](#) és [Kállai Ernőt](#) a *Ma*, *Tett*, *Die Aktion*, *Der Sturm* folyóiratokban. Sikerének tudható be, hogy [Walter Gropius](#) őt kérte fel 1923-ban a távozó [Johannes Itten](#) helyére a [weimari Bauhaus](#) oktatói közé. A nemzeti szocializmus előrenyomulása miatt 1934-ben [Amszterdamba](#), majd 1935 májusában [Londonba](#) költözött második feleségével.

1937 nyarán [Gropius](#) javaslatára felkérték az időközben a tengerentúlra áttelepült [Bauhaus-iskola](#), új nevén a [New Bauhaus](#) irányítására. Júliusban költöztek át [Amerikába](#), a főiskola 1937 októberében nyitotta meg kapuit [Chicagóban](#).

Korábbi aggodalmai 1938-ban beigazolódtak, amikor alkotásai „elfajzott művészetnek” minősültek és az összes német galériából és múzeumból eltávolították őket.

1939-ben Moholy-Nagy néhány munkatársával, komoly tőke nélkül alapította meg a *School of Design* intézetet szintén Chicagóban, amely *Institute of Design* néven 1944-ben főiskolai rangra emelkedett. Az intézménynek egészen két évvel később bekövetkezett haláláig vezetője volt.

Dia 41

Kepes György ([Selyp, 1906. október 4.](#)^[8] – [Cambridge, Massachusetts, 2001. december 29.](#)) festő, tervező, fotóművész, képzőművészeti író.

A Képzőművészeti Főiskolán (1924–1929) [Csók István](#) tanítványa volt. 1930-ban [Moholy-Nagy László](#) hívására [Berlinbe](#) ment, ahol megismerkedett a Moholy-Nagy környezetében megforduló, [Bauhaus](#)-eszméket hirdető művészekkel.

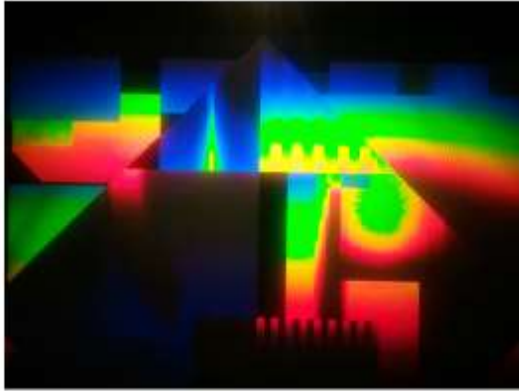
Egy ideig felhagyott a festéssel és új média felé fordult. [Filmterveket](#), forgatókönyveket készített, és a [fotóhasználat](#) újfajta lehetőségeit kutatta. Akikkel együtt dolgozott: [Walter Gropius](#), [Luigi Nervi](#), [Pietro Belluschi](#) és [Carl Koch](#). Üvegablakokat, mozaikokat, tűzzománc faliképeket festett, fémszobrokat, fényfalakat, programozott kinetikus műveket készített szerte a világban.

1935-től 1937-ig a [fény és árnyék](#) hatásaival ismerkedett, fotogramokat készített. 1937-ben [Chicagóba](#) költözött, ahol Moholy Nagy Tervező Intézetének fény-szín részlegét vezette. A chicagói éveket 1944-ben foglalta össze a *Language of Vision (A látás nyelve)* című munkájában. 1946-ban a vizuális tervezés professzora lett az amerikai, [cambridge-i Massachusetts Institute of Technology](#) (MIT) Építőművészeti és Tervezői Karán. A MIT-es évek alatt tudományos és művészeti kapcsolatait a következő nevekkel lehet illusztrálni: [Norbert Weiner](#), [Buckminster Fuller](#), [Rudolf Arheim](#), [Marcel Breuer](#), [Charles Eames](#), [Erik Erikson](#), [Walter Gropius](#) és [Jerome Wiesner](#).

1991-ben adományozta [Eger](#) városának több, mint 200 alkotását. Hagyatékának ez a jelentős része [Egerben](#), a **Kepes Intézetben** (Széchenyi u. 16.) állandó kiállításon látogatható, s ehhez is kötődnek a városban immár hagyományosan megszervezett nemzetközi fényszimpóziumok.

Kepes György

Dia 42

dia 43

